

Tele vagyunk el nem mondott történetekkel

Bene Zoltán beszélgetése Bánki Évával

BÁNKI ÉVA 1966-ban, Nagykánizsán született, egy Felvidékről kitelepített családban. Budapesten érettségizett, majd az ELTE magyar–portugál szakán végzett. A diploma megszerzését követően ösztöndíjasként hosszú időt töltött Lisszabonban és Santiago de Compostelában, a spanyolországi Galicia Autonóm Közösség székhelyén. Az első trubadúr, IX. Vilmos aquitániai herceg költészetéről írott PhD-dolgozatát 1996-ban védte meg. A Károli Gáspár Református Egyetem docense, az intézmény kreatív írás specializációjának egyik alapítója és kidolgozója. Szépíróként egy novelláskötete, két regénye és egy regénytrilógiája jelent meg eddig.

– *Irodalomtörténészként a középkori irodalommal, a trubadúrok világával, portugál szerzőkkel foglalkozol, alkotóként pedig versekkel kezdted. Aztán egyszer csak a költő és irodalmár mögül teljes fegyverzetben előugrott a prózaíró. Bemutatkozó regényed, az Esőváros érett próza. Hogyan jutottál el magadban eddig a regényig? Miért regény, s miért ez a regény?*

– Az én „múltammal” egészen furcsa volt egy parasztregeénnyel elindulni. Korábban egészen másfajta, ha tetszik, finomabb dolgokkal foglalkoztam. Ez a családregény úgy kerített hatalmába, mint valami megszállottság. Felfakadt bennem egy nyelv, amit

gyerekkoromban ismertem, de aztán elfelejtettem, és én tényleg Torma Imrévé változtam hat hónapra. Úgy ugrottam bele az *Esőváros*ba, mint egy óriási szerelembe. Vagy mintha az őseim „megszellemeztek” volna. És hogy miért pont regény? Én mindig is úgy gondoltam, egy regény több, mint irodalom. Egy novella lehet tökéletes, de azt hiszem, hogy minden ember legszívesebben regényeket vinne magával, ha arra a bizonyos lakatlan szigetre számúznék. Miért is? Többnyire nem tudjuk egyetlen leüléssel „letolni” a regényeket. Felállunk, alszunk, eszünk közben. És a regények eközben is titokzatos módon „dolgoznak bennünk”, a vérünkkel válnak. Készültem rá, hogy egyszer majd regényt írok – csak arra nem, hogy csallóközi parasztokról, az én őseimről.

– *A regény az egyik legfiatalabb, s talán a legképlékenyebb irodalmi műfaj, és szerintem is az irodalmi kifejezésforma egyik csúcsa, amely sokszor erősen feszegeti a kereteket, van benne valami összművészeti, de minimum „összirodalmi”. Az Esőváros a maga néhol eposzi, néhol lírai hangnemével jó példa lehet erre is. Ugyanakkor ez tudathasadásos állapot az alkotófolyamatban, hiszen egy regény írása egyfelől valóban prózai, amennyiben komoly napi munkavégzést követel, tervezést, strukturálást – tehát erős kötöttséget jelent, másfelől éppen a benne rejlő sokszínű lehetőségek miatt szinte határtalan a szabadság. Te mivel birkózol meg nehezebben, a kötöttségeivel, vagy épp a szabadság féken tartásával?*

– Azt hiszem, én alkatilag zabolátlan, fegyelmezetlen ember vagyok, foglalkoztam ugyan trubadúr-fordításokkal, szerkesztettem antológiákat, de én magam soha nem tudtam fordítani. Soha semmit. Nemcsak kötött formájú verset, prózát sem. A „hőmpölygő”, vége-hossza-nincs regényeket szeretem – nemcsak olvasni, hanem írni is. Tulajdonképpen nem is értem, második regényem, az *Aranyhímezés* miért és miként lett olyan pedáns, rövidke regény. Bár alkatilag a terjedelmes, sokféle megszólalást ötvöző regényekhez vonzódok, kötődöm a bűnügyi regények struktúrájához is, ahol nemcsak egy kitalált világot mutat be a szerző, hanem feltálat egy matematikailag levezethető rejtvényt is. Számomra éppen ezért – sok más regény mellett – a vikto-

riánus világot „leleplező” *A sátán kutyája* is a nyugati elbeszélő irodalom egyik csúcspontja. Nagyon vonz a krimikben, hogy egy majdnem matematikai következetességgel felépített gondolat-sort, egy „levezetést” emelnek át a történetek világába.

– *Alkati zabolázatlanságod azért is érdekes, mert egyik éned, a tudományos tevékenységet végző, kifejezetten összeszedettséget igényel. Ugyanakkor többször is kijelentetted már, s ez nyilván a fentiekkel is összefügg, hogy a szépírás és a tudományos tevékenység viszonyát problémásnak tartod. Mit értesz ez alatt pontosan?*

– Egyfelől a magyar felsőoktatás nem látszik tudomást venni arról – még akkor sem, amikor világirodalom-vizsgákon a hallgatók elképesztő hiányaival szembesülünk –, hogy nem „egy” kánon van, hanem nagyon sokféle, és ezek többségéről a felsőoktatásnak mondanivalója sincs. És, persze, sokféle olvasási stratégia is létezik. Teljesen hamis az a hit, hogy az „érett olvasók” nem várnak „mondanivalót” az irodalmi művektől. (Mégis kitől-mitől várnának?) Én amúgy nem művelt oktatóként vagy kritikusként írom a regényemet. Fel kellett magamban szabadítanom a húszéves, zabolátlan éneket, amely számtalan egzisztenciális probléma miatt a kilencvenes évek elején nem juthatott szóhoz. A kutatás és szépírás viszonyáról érdemes megjegyezni, hogy a regényírás, mint valami mérge, szétcincálja a racionális, tényszerű gondolkodást. Ülsz a villamoson, és azon töprengsz, hogy hogyan lehetne a mohácsi csatát megnyerni. De azt elvesztettük ötszáz éve, és ezen semmilyen nagy ötlet nem segíthet már. És amikor kitalált trubadúrokról mesélsz a tanítványaidnak, akkor már érzed, hogy nagy a baj. A regényírás nemcsak el-, hanem átvarázsol – egy másik időbe és másik korba. És, persze, egészen másféle szabadság lehetőségek közé. Olykor abban is akadályoz, hogy a mindennapi életben boldogulj. Nekem például borzasztó nagy fejtörést okozott az *Esőváros* írása közben, hogy miként írjak meg egy panaszbejelentést az ELMŰ-nek.

– *Az Esővárosban a felvidéki környezet, a XX. század sorsfordító közösségi traumái egyúttal családi szálat is jelentenek. Mindig kérdéses, hogy egy jól sikerült, jó visszhangot keltő, személyes érintettségén alapuló regénnyel induló pálya miként tud folyta-*

tódni. *A tiéd a már említett Aranyhímmzéssel folytatódott. Ami érzésem szerint számos ponton kapcsolódik az Esővároshoz...*

– Az *Aranyhímmzés* kevés szereplős, igen gondosan szerkesztett, pár nap történetét feldolgozó „kamaradarab”, nem is csodálkozom, hogy sikeres rádiójáték lett belőle. De persze tényleg sok tekintetben hasonlít a csapongóbb, számtalan műfajt és megszólalást ötvöző *Esővárosra*, amelynek egyébként 2020-ban jelenik meg a Jelenkornál az újabb kiadása. A kitelepített felvidéki parasztoknak van egy elhallgatott története, amiről az inkognitóban élő, magyarországi elbeszélő csak nagy nehézségek árán számolhat be. Ezzel párhuzamba állíthatjuk, hogy a Gellért-legenda és szerzője is élesen emlékszik a közrendűek szenvedéseire, ahogy tisztában van azzal, hogy Gellért püspök személyazonossága ennyi év távlatából már nem deríthető fel. De azt is pontosan tudja, hogy mit enged a műfaj, mit szabad megírnia, és mit nem. Mégis olyan krónikát próbál írni, ami a legtöbb közösségi tapasztalatnak teret enged. Hiszen nincs igazság. De azért vannak igaz történetek. És történetek nélkül az emberek nem élhetnek. A két regényben közös, hogy mindegyikben egy alkatilag kételkedő, mindig is kiegyezésre hajló, viszonylag gyáva ember vállalkozik „igazmondásra”. Az *Aranyhímmzés* témája persze közelebb áll az én eredeti foglalkozásomhoz, mint a magyar parasztság története. Középkor, szentek, Velence... Érdekes, hogy mennyire eltérő világokban lehet emlékezet és hatalom viszonyát vizsgálni. Azt hiszem, ez nekem vesszőparipám. Mindig visszatérek ehhez.

– *Igen, legutóbb a Fordított idő-trilógiában is boncolgattad. Amielőtt erre térnénk, rá kell kérdeznem Velencére, ahol nemrégiben ösztöndíjas is voltál. Mit jelent számodra Velence?*

– Mondhatnék most valami laposat: elbűvöl a titokzatossága, a szépsége, a varázslatossága stb., ez mind igaz, de csak félig igaz. Az én szememben Velence egy latinok alapította, bizánci függésben élő városállam, amely létrehozta a nyugat első, modern értelemben vett gyarmatbirodalmát, az első, már-már futószerűen működő hajógyárát, kialakít egy korai jóléti államot, feltalálja a diplomáciát... és még mi mindent! Velence az egyik

legsikeresebb kelet-közép-európai alternatíva. És a tökéletes példája annak, hogy a hátrányainkból előnyt is kovácsolhatunk akár – végtére is egy olyan városról beszélünk, ahová a középkorban még az édesvizet is importálni kellett –; hogy nem a mintakövetés az egyetlen járható út a történelemben. Az „öregek köztárságában” – mert Velence, akárhogy nevezzük, ez volt: mint köztudott, a dózse és tanácsadói már koruk miatt is szinte minden változástól irtóztak – kialakul a földgolyó egyik leginnovatívabb emberi közössége. Rendhagyó hely a maga aggályos, a középkori fiataloknak is elég fojtogató rendezettségével. A középkori Észak-Európában sokan nem is hitték el, hogy ilyen hely egyáltalán létezhet. Tengeren lebegő házak, a lakóik meg tele vannak pénzzel – ugyan már, hogyan is létezhetne? De létezik. Ma a város különleges társadalma, történelme esztétikumként tárul fel. De, amikor szégyenkezünk Kelet-Közép-Európa „elmaradottsága” miatt, akkor jó, ha nemcsak a rendiségre, a töltött káposztára és más effélékre gondolunk, hanem mindarra, ami igenis sikeres a Lajtától keletre fekvő vidéke(ke)n. Velencében erre rá lehet ébredni... Nagyon örülök, hogy hamarosan kötetben is megjelenhetnek Velence-esszéim.

– Ebben is nagyon egyet tudok Veled érteni. Bizonyára genetikai vagy pszichés defektus, de én például sokkal kényelmetlenebbül érzem magam a nyugat-európai racionális rendben, mint a kelet-közép-európai vagy a balkáni világban. Amaz egész-, ez amolyan fél-világnak tűnik számomra, fél-életekkel, félbemaradt tervekkel, félig álmodott álmokkal és így tovább. Én azonban, úgy tűnik, fél-világi vagyok. S bár németországi ismerőseim rendre panaszkodnak, hogy már ott sem a régi, a Nyugat racionális, logikus, kiszámítható rendje arrafelé is omladozik már, azért még mindig nagy a különbség. És ehhez a különbséghez hagyományosan csak negatívan közelítünk – valóban jó lenne már rámutatni az előnyeinkre is. De ehhez, hogy visszatérjek kedvenc témádra, amely számomra is igen kedves, szóval ehhez elengedhetetlenül fontos lenne tisztázni a hatalomhoz és a közösségi emlékezethez, tulajdon identitásunkhoz fűződő viszonyunkat, nem?

– Igen, Velence sajátos államfejlődése arra figyelmeztet, hogy sokféle párhuzamos út van a történelemben. És mintha az őstörténet is ezt látszana igazolni. A fene tudja, mitől haltak ki a Neander-völgyiek, hiszen nem voltak nálunk elmaradottabbak. És olyan borzasztóan különbözőek sem, hiszen még keveredtek is a homo sapiensekkel, szerelembe estek egymással, de minimum szexuális kapcsolatba bonyolódtak. A különféle történeti utak, a rengeteg kényszerű kompromisszum, trauma, csalódás a szexualitáshoz való viszonyunkat is befolyásolja – ezt próbáltam megragadni a *Magyar Dekameron*ban. A mindenkori hatalom próbálja igazolni, hogy mindig csak egyetlen helyes út van (az övé, természetesen) és minden más alternatíva elhajlás, tévút, bocsánatos vagy megbocsáthatatlan bűn. Azért szeretem a fantasyket, mert mód van ezeket a „tévutakat” is újra bejárni. Milyen esélyei lehettek volna – Velencén kívül – egy egyenlőségen és tolerancián alapuló szabad közösségnek a kora középkorban? Miért nem tudott egy ilyen életforma megszilárdulni? Mennyiben hasonlíthatók össze a mai kihívások a régiekkel? A történelem tényleg mindig önmagát ismétli? Lehetséges-e szabadságról beszélni egy történelmi regényben?

– A Fordított idő-trilógia recepciójában kezdettől fogva fölfölbukkan az imént általad is szóba hozott fantasy megjelölés. Ez napjaink talán legnépszerűbb műfaja, amely, meglehetősen épp a népszerűségéből fakadóan, gyakorta fullad klisékbe, a műfaj közhelyeibe. Mi néhányszor vitatkoztunk már ezen, mert szerintem a trilógiád nem fantasy, noha kétségtelenül nem felel meg a történelmi regény minden kritériumának sem – véleményem szerint ez a regényfolyam mitikus próza. És ahogy Velencével kapcsolatban említetted a példát és a párhuzamokat, úgy szerintem a Fordított idő-trilógia is számos ponton kapcsolódik jelenkorunk civilizációs válságához, és ahogy minden mitológia, úgy ez is összeköti a homályos (mitikus) múltat a jelenünkkel. De biztosan nemcsak ezért, s nem elsősorban ezért választottad ezt a korszakot, a Nyugat-római Birodalom bukása és a Karolingok fölemelkedése közötti időszakot... Voltaképpen miért is?

– Nem mennék bele a műfaji vitákba. Mitikus próza... ez nekem nagyon megfelelő és megtisztelő. A *Fordított időnek* már a címe is sejteti, hogy valami ismerőssel találkozunk benne, de valamiképpen „kiforgatva”. Mindig elgondolkodtatott, hogy azok a fogalmak, amelyekkel ma értelmezzük a mi világunk történéseit (szegénység, háború, idegenség, éhezés, bosszú, igazság) milyen jól illenek egy mitikus történelemmagyarázatba. Homérosz akár a saját szavaival is el tudná mesélni a magyarok XX. századi történetét. Akkor miért pont a kora középkor, kérdezed. A kora középkor válsága a kultúra összeomlása, a mágikus és racionális magyarázatok egymás mellett élése, az írásbeliség háttérbe szorulása – tényleg emlékeztet a mi korunkra, nem véletlenül nevezte Umberto Eco „új középkornak” a mi időnket. És van még egy párhuzam, amire Eco és kortársai nem gondolhattak: a vallás nem individuális hitként, hanem társadalomszervező erőként határozza meg a mindennapokat, a muzulmánokat és a keresztényeket nem a személyes hit, hanem az eltérő társadalomszervezet különbözteti meg egymástól – úgy vélem, nemcsak manapság, hanem a kora középkorban is. A bennünk élő „állat” természetét, bűneinket és álmainkat is a társadalomszervezet határozza meg, nem a tudatalatti vagy valami „örök-emberi”. Apropó, állat! Mennyi van belőlük a kora középkorban! A középkori népi kultúra szerint olyasmi, hogy megváltoztathatatlan emberi lényeg nem is létezik. Én ezzel a felfogással is azonosulni tudok.

– *A másik gyakori megállapítás a trológia vonatkozásában az, hogy női regény. Természetesen nem abban az értelemben, ahogyan, teszem azt, a Love story az, hanem azért, mert a narrációban mindig és következetesen a női perspektíva, a főszereplő, Riolda nézőpontja uralkodik. A magam részéről ezt sem érzem ennyire hangsúlyosnak. Fontos, de nem eleve meghatározó. Vagy tévedek?*

– Néhány barátnőmmel vitatkoztam, hogy mi változtatta volna meg mélyebben az életünket, ha férfinak születünk, vagy ha sikerül a rendszerváltás. Nyilván az utóbbi. A történelem eléggé hasonlóan sújtja a férfiakat és a nőket, és a társadalmi helyzeteden, a téged érő megaláztatások mennyiségén nem sokat változtat, hogy

nőnek vagy férfinak születéle. Ennek ellenére – én azt hiszem – a női és férfi nézőpont jelentősen különbözik. Egy nőt nem tesz olyan mértékben boldogtalanná a végső igazságok hiánya, mint a férfiakat, könnyebben elviselik, hogy ez is, az is igaz – valahol persze van igazság, de én meg itt vagyok, nőként, anyaként, örökös átmenetiségben. Egyébként ezt látjuk ma is, a férfiak erőszakosabbak és talán határozottabbak, de nagyon megviseli őket a XX–XXI. század állandó bizonytalansága. A kora középkor, persze, szintén leginkább a férfiak tetteit jegyezte fel (ők háborúztak, ahogy ők voltak birtokában a betűk tudományának is), de én úgy hiszem, a pogányság és kereszténység között, az örökös átmenetiségben valamiféle női időszámítás érvényesülhetett, hiszen csak kis kompromisszumok, apró trükkök, gyakorlatias, mindennapi tapasztalatok biztosíthatták a túlélést. Számomra ezért volt magától értetődő, hogy egy mindenhol fenyegetett kis sziget királya egy nő legyen. Csak egy nő képes hosszú-hosszú ideig lavírozgatni a különféle világnézetek és nagyhatalmak között úgy, hogy esze ágában sincs elköteleznie magát egyik mellett sem.

– Igen, a férfiak – a sztereotípiáktól eltérően – bizonyos értelemben romantikusabbak a nőknél. Például (és állítólag) alig akad szerelmi bánatában ténylegesen öngyilkosságot elkövetni képes nő, férfiból annál több. Amit viszont a nők eszmék iránti elkötelezettségéről mondtál, abból számomra az is világos, hogy Te ebben a tekintetben atipikus nő vagy, hiszen úgy ismerlek, mint akinek nagyon erős az igazságérzete, és stabil koordinátarendszerben éli az életét... Vajon Bánki Éva mondhatja-e Flaubert után szabadon, hogy Riolda én vagyok?

– Nem tudom, hogy a férfiak romantikusabbak-e. Nehezebben viselik el a kétértelműségeket, bizonytalanságokat. Nem tudom azt sem, hogy fejlett-e az igazságérzetem. A rendszerváltás idején Kőbányán éltem, egy tízemeletesben, láttam, ahogy a szomszédjaim, a munkások elvesztik a megélhetésüket, az önbecsülésüket, miközben én az Akadémiai Könyvtárban írtam a trubadúrok strófaszervezetéről a doktorimat, és persze bulizni, tüntetni jártam, ahogy a korombeli értelmiség fiatalok. És köz-

ben érzékeltem – mi mást tehettem? –, hogy itt valami nagyon nincs jól: egyszerűen nem lehet mások szenvedése és megalázása (a panelprolik! emlékszünk a retorikára, ugye?) árán megvásárolni a szabadságot. Egyáltalán nem helyes, ha úgy teszünk, mintha más emberek nem léteznének. Egyébként húszévesen még nagyon-nagyon másként éli át ezt az ember, mint negyven fölött. Engem rettentően idegesített, hogy nincs rendben a világ, de még nem érdekeltek a körülöttem élő emberek... És hogy én lennék, lehetnék Riolda? Bár úgy lenne. Sok frusztrációmat beleöntöttem szegény Rioldába, de nem vagyok olyan bölcs és óvatos, mint ő. Én úgy érzem, inkább a szegény, nyomorult Illighaenre hasonlítok, aki kíváncsiságból – hogy milyen is az iszlám? hogy élnek délen? – képes olyan lehetetlen helyzetekbe kerülni, ahonnan nincs visszaút.

– *Maradjunk még kicsit a férfiak és a nők különbözőségeinél! Mennyire volt más az alkotói folyamat az Esőváros esetében, amikor egy férfi, Torma Imre bőrébe kellett bújni, mint a trilógia írásakor?*

– Mindig elmondjuk – mert igaz is –, hogy egy férfi is képes megírni egy nőt, ahogy egy nő is egy férfit. Hogy milyen áron, ezt ritkábban részletezzük. Torma Imrével én megnyitottam a saját szívemben olyan ajtókat, amiket talán nem kellett volna. És most nem is elsősorban Imre férfi-élményeire gondolok, hanem lúzerségére, puhányságára, túlzott alkalmazkodására. Nem lehet büntetlenül megírni, „kitanulni” senkit, mert túlságosan is a véreddé válik. Jókai azért élhetett olyan sokáig, mert többnyire győztesekről, vagány, sikeres férfiokról írt. A „meg nem éltség”, a kirekesztettség XX. századi élmény – van egy életem, de igazából nem vagyok benne. Nem én, Torma Imre vagyok a saját életem főszereplője, hanem a bátyám, Béla. Az ő árnyékában élek, az ő feleségét szeretem, az ő kenyerét eszem. Riolda sokkal egészségesebb helyzetben van, nincs riválisa, és, bár a kor szájhagyományában élő Riolda-kép nem azonos vele, és ezt ő lépten-nyomon tapasztalja, ennek ellenére van saját élete. Nem árnyéka senki- nek. Riolda egy kicsit azt is jelenti, hogy a gyerekem születése, a

többévi elengedhetetlen önfeláldozás után visszavettem a saját életem fölötti uralmat. De még egyszer hangsúlyozom, írás közben én leginkább Illighaennel azonosultam.

*– Említetted, hogy hamarosan megjelennek Velence-esszéid kötet formájában. A trilógiád darabjai 2015 és 2019 között két-évente jelentek meg, most jön ez a kötet is – mi, az olvasóid, nem panaszkodhatunk. Ugyanakkor a közösségi oldalakon is meglehetősen aktív vagy, ám messze nemcsak szépíróként, de sok esszé-
esztikus eszmefuttatást is közzéteszel. Hogyan látod az újmédia világát, mennyire gondolod hatékonynak ezt a kommunikációt? Valóban el tudnak, el akarnak mélyülni a közösségi média fogyasztói a komolyabb tartalmakban?*

– Ennek az „aktivitásnak” valamilyen mértékben feltétlenül a tanítás az oka. Sok mindent nincs idő megbeszélni a hallgatókkal a szemináriumokon: morális kérdéseket, történelmi érdekességeket. A másik ok nyilván politikai: a rendszerváltás óta nem igazán akarózik kibontakozni egy konzervatív-liberális alternatíva, pedig nagyon sok gondolkodó magyartól nem lenne idegen egy ilyen. Tőlem sem. És talán a legszemélyesebb ok az, hogy azt szeretném mindig, hogy „megkönnyebbült szívvel” vágjak bele a vers- vagy prózáírásba. Tanárként is azt látom amúgy, hogy az emberek a közösségi oldalakat „lapozgatva” jutnak szépirodalomhoz vagy értekező prózához. Nagyon káros ez a „csipegetés”, nem tesz lehetővé semmilyen elmélyülést. Ráadásul ez egy nagyon tekintélyelvű „kóstoló” – hiszen mindig azt a szöveget kóstolom meg, amit sokan lájkolnak, vagy amit a Facebook elem dob. Mindazonáltal szerintem ezek a közösségi oldalak egy már korábban is létezett olvasói igényt szolgálnak ki – már az ezredfordulón is alig voltak képesek a hallgatók leülni egy fotelbe, és elolvasni egy hosszabb regényt. Nem tudunk mit tenni, az emberi olvasás, annak módja és intenzitása is változik. Régen a papok azért nem fordították le az evangéliumokat, mert félték, hogyha elolvassák az emberek, rögtön kitör a világforradalom. És most nézd meg! Bárki olcsón megveheti a Bibliát – hol tör ki a világforradalom?

– *Az eszmék vélhetően nem képesek oly erősen hatni a tömegekre, hogy ez megtörténjen. Az eszmék leegyszerűsített, szlogenyszerű redukciói annál hatásosabbak, ezek azonban nem szokták veszélyeztetni a fennálló társadalmi berendezkedéseket és a mainstream világnézete(ke)t... De ez a kérdés túlságosan messzire vezetne az irodalomtól, helyette inkább azt szeretném megtudni, hogyan látod az irodalom jövőjét az előbb kifejtett gondolataid tükrében? Mi az esélye az irodalomnak az újmédia korszakában?*

– Én is csak ugyanúgy találgatok, mint bárki más. A hallgatóimon azt látom, hogy koncentrációs problémáik miatt alig képesek végigolvasni hosszú regényeket. Nagyon megváltozott az emberek ingerküszöbe. Viszont úgy tapasztalom, a líra iránti érzékenység megnövekedett. Az emberek villámcsapásszerű élményekre várnak. Ez azért furcsa, mert mi még úgy tanultuk, az ideális olvasó „reflektálni” szeret. Viszont, meglehet, mintalvasókból is egyre kevesebb van. Ennek ellenére nem hiszem, hogy milliószámra fogják eladni a nyomtatott versesköteteket. A költői kifejezés majd más formákat talál.

– *Bizakodjunk abban, hogy maradnak elegenden, akik képesek lesznek koncentrálni, s akkor van remény arra, hogy olvasni is. S ha így lesz, talán írni sem fölösleges. Min dolgozol mostanában, mik a szépírói terveid?*

– Ezer oldal kora középkor után szabadulni szeretnék ettől a világtól, az ereklyéktől, keltáktól, vikingektől, tündérektől, ahogy a nyughatatlan Északi-tengertől is, amely egy pillanatra megmerevedik, ha meghal valaki. Most még egyéb kötelezettségeim vannak, elő kell készíteni a *Velence*-könyvet és az *Esőváros* újbóli megjelenését, és többen nyaggatnak, hogy állítsak össze egy verseskötetet is. De akárhogy is lesz, szeretnék majd visszanyúlni egy régi témámhoz: egy dunántúli kisvárosban a rendszerváltáskor egy csomó kislány eltűnik, és most, harminc évvel az események után valaki az ő történetüket próbálja felderíteni. Mi lett velük? Ki szervezte ezt az egészet? Nem kell titokzatos szigetekre elhajóznunk, itt is tele vagyunk el nem mondott, rettenetes történetekkel.